

KONSTITUTSIYAMIZNING YARATILISH TARIXI VA HUQUQIY AHAMIYATI

*Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim
Fakulteti Dotsenti zahiradagi Mayor
Mustayev Ruslan Damirovich
Farg'ona davlat universiteti
harbiy ta'lim fakulteti 2-bosqich talabalari
Mamajonov Firuzbek Baxrom o'g'li
Ibragimov Lazizbek Umidjon o'g'li*

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy maqolada O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining shakllanish jarayoni, tarixiy asoslari, konstitutsiyaviy islohotlarning mazmuni va ularning davlat boshqaruvi tizimi, fuqarolik jamiyati, inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlariga ta'siri keng tahlil qilingan. Shuningdek, konstitutsiyaviy rivojlanishning bosqichlari, xalqaro tajriba bilan solishtirma tahlil, O'zbekistonda demokratik institutlarning shakllanishi ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, konstitutsiyaviy islohot, davlat suvereniteti, huquqiy tizim, mustaqillik, demokratiya.

KIRISH

Konstitutsiya har bir davlatning siyosiy-huquqiy hayotida markaziy o'rinni egallaydi. U davlat hokimiyati tizimini belgilaydi, fuqarolarning huquq va erkinliklarini kafolatlaydi, ijtimoiy tuzumning asosiy qoidalarini mustahkamlaydi. O'zbekiston Respublikasining 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan Konstitutsiyasi mamlakat mustaqilligini mustahkamlashda, huquqiy demokratik davlat barpo etishda asosiy tayanch bo'ldi. Mustaqil O'zbekistonning huquqiy taraqqiyoti aynan Konstitutsiya bilan uzviy bog'liq bo'lib, u jamiyatni modernizatsiya qilishda yadro vazifasini bajaradi.

I. KONSTITUTSIYA YARATILISHIGA TAYYORGARLIK BOSQICHI

Konstitutsiyani yaratish jarayoni tartibli, izchil va ilmiy asoslangan bo'lishi zarur. O'zbekiston misolida bu jarayon 1990-yillarning boshida boshlangan bo'lib, u murakkab siyosiy sharoitda amalga oshirildi. Sobiq ittifoqning inqirozi, mustaqillik uchun kurash, iqtisodiy o'zgarishlar xalqning siyosiy faolligini oshirdi. 1990-yil 20-iyun kuni Oliy Kengash sessiyasida Konstitutsiyaviy komissiyaning tashkil etilishi ushbu jarayonning birinchi qadamlaridan biri bo'ldi

II. KONSTITUTSIYA YARATILISHIDAGI TARIXIY OMILLAR

O'zbekiston konstitutsiyaviy rivojlanishining ildizlari chuqur tarixga borib taqaladi. Xorazmshohlar davlati, Temuriylar saltanati, o'zbek xonliklarida davlat boshqaruvi, huquqiy tartibotlar, odat huquqi tizimi mavjud bo'lgan. Amir Temurning 'Tuzuklar'i bir qancha davlatchilik tamoyillarini, adolat, tartib-intizom, javobgarlik kabi asosiy qoidalarni belgilagan. Bu hujjatlar bugungi konstitutsion jarayonda ma'naviy zamin bo'lib xizmat qildi.

III. KONSTITUTSIYANING UMUMXALQ MUHOKAMASI VA QABUL QILINISHI

Konstitutsiya loyihasining 1992-yilda xalq muhokamasiga qo'yilgani demokratik tamoyillarning amalda qo'llanilishining yorqin namunasidir. 5000 dan ortiq takliflar kelib tushgani, 600 ga yaqin rasmiy xatlar mazkur hujjatning chinakam xalqchil hujjat ekanini isbotlaydi. Oliy Kengash tomonidan loyihaning moddama-modda muhokama qilinishi, xalq fikrining inobatga olinishi davlat boshqaruvida shaffoflikning shakllanishiga asos bo'ldi.

IV. KONSTITUTSIYANING ASOSIY TAMOYILLARI

1992-yilgi Konstitutsiya quyidagi tamoyillarni o'zida mujassam etdi:

- davlat suvereniteti;
- inson huquqlarining ustuvorligi;
- hokimiyatlar bo'linishi prinsipi;
- qonun ustuvorligi;
- demokratiya va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish.

Ushbu tamoyillar O'zbekistonning siyosiy tizimini barqarorlashtirish, huquqiy davlat qurish jarayonini jadallashtirishga xizmat qildi.

V. 2023-YILGI KONSTITUTSIYAVIY ISLOHOTLAR

2023-yil 30-aprel kuni o'tkazilgan referendum mamlakat konstitutsiyaviy rivojlanishining yangi bosqichini boshlab berdi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining yangi tahriri 2023-yil 1-maydan kuchga kirdi. Bunga [30-aprel kuni bo'lib o'tgan referendum](#) natijasiga ko'ra 11 ta moddadan iborat tegishli qonunning qabul qilinishi asos bo'ldi. Konstitutsiya 65 foizga yangilandi va quyidagi yutuqlar kuzatildi:

- ijtimoiy davlat tamoyilining mustahkamlanishi;
- fuqarolarning ijtimoiy himoyasi kengaytirilishi;
- mahalla institutining huquqiy maqomi kuchaytirilishi;
- ekologiya bo'yicha yangi normalar joriy etilishi;
- ta'lim va ilm-fan rivoji bo'yicha konstitutsiyaviy kafolatlar kengaytirilishi.

VI. XALQARO TAJRIBA BILAN SOLISHTIRMA TAHLIL

Konstitutsiyalarning rivoji jahon amaliyotida keng o'rganilgan masala hisoblanadi. AQSh Konstitutsiyasi o'zining barqarorligi bilan, Fransiya – respublika boshqaruvi tamoyillari bilan, Germaniya – federalizm modeli bilan ajralib turadi.

O'zbekiston Konstitutsiyasi ushbu tajribalarni tahlil qilgan holda, o'zining tarixiy an'analari va manfaatlariga mos holda yangi modelni shakllantirdi.

VII. KONSTITUTSIYANING DAVLAT VA JAMIYAT RIVOJIGA TA'SIRI

Asosiy Qonun O'zbekistonning siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayotida quyidagi o'zgarishlarga zamin yaratdi:

- davlat boshqaruvi tizimi modernizatsiya qilindi;
- demokratiya institutlari shakllandi;
- fuqarolik jamiyati jadal rivojlandi;
- inson huquqlarini himoya qilish tizimi takomillashdi;
- xalqaro maydonda mamlakat mavqei oshdi

XULOSA

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi – xalqimizning qadimiy davlatchilik an'analari, mustaqillik g'oyasi, demokratiyaga intilishining yuksak ifodasidir. Uning qabul qilinishi nafaqat yangi davlat poydevorini mustahkamladi, balki mamlakatni siyosiy-huquqiy jihatdan barqaror tizimga ega bo'lishiga zamin yaratdi. 2023-yilgi islohotlar esa Konstitutsiyaning zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlanib borayotgan hujjat ekanini tasdiqlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent, 2023.
2. Karimov I.A. 'Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch'. Toshkent, 2008.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlis materiallari (1990–1992).
4. BMT Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, 1948.
5. YEXHT ekspert xulosalari, 1992–1993.
6. Constitutionalism in Modern States – Oxford University Press, 2017.
7. Constitution.uz – Rasmiy portal materiallari.